

Valkhof nieuws

Elfde jaargang no. 3

1 5 7 8 - 1 9 8 9

V A L K H O F N I E U W S

REDAKTIEADRES: Postbus 1390
6501 BJ Nijmegen

REDAKTIELEDEN: J.Hendriks
L.Hendriks-Walraven
G.Hermans

V A L K H O F V E R E N I G I N G

LIDMAATSCHAP: schriftelijke aanmelding
via postbus 1390 Nijmegen

CONTRIBUTIES: f 20,00 per jaar
65+ f 12,50 (vanaf 2e jaar)
op postgironummer 4438363
tnv Valkhofvereniging

V A L K H O F S T I C H T I N G

ABN-bank Nijmegen
Rekeningnummer 53.76.75.930
Giro ABN-bank 821025

postbus 1390
6501 BJ Nijmegen.

VOORWOORD

Het moment waarop U deze uitgave van Valkhofnieuws ontvangt ligt later in het kalenderjaar dan bedoeld. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. In de eerste plaats staat het Valkhof momenteel sterker in de belangstelling dan ooit tevoren. Deze grote interesse is weliswaar bemoedigend, maar gaat ook gepaard met meer correspondentie; vele contacten met instanties, media, bibliotheken, scholen en verenigingen. Daarbij komen nog de talloze vragen van belangstellenden; niet alleen van de regiobewoners, maar ook steeds vaker van mensen die op aanzienlijke afstanden van Nijmegen wonen. Een adequate reactie op deze vragen, in de vorm van het verstrekken van informatie, vergt veel tijd. Daarnaast is de redactie van Valkhofnieuws onderhevig aan een wisseling van de wacht. Enerzijds moesten gewaardeerde medewerkers afhaken wegens drukke bezigheden elders, anderzijds is de redactie op dit moment druk doende nieuwe medewerkers (m/v) te werven en hen vertrouwd te maken met het werk aan onze periodiek. Daarenboven wordt momenteel hard nagedacht over een verdere verbetering van Valkhofnieuws, zowel qua opmaak en presentatie als inhoudelijk. Dit alles heeft echter beduidend meer tijd gekost dan we hadden ingeschat; onze excuses daarvoor. De verwachting is echter, dat deze inspanningen zullen leiden tot een fraaier en steeds op tijd verschijnend Valkhofnieuws.

De redactie

VERSLAG VAN DE 11e JAARVERGADERING

Hoewel op de avond van de jaarvergadering een voetbal-interlandwedstrijd werd gespeeld, viel de opkomst niet tegen. Daar de datum van de vergadering, 26 april 1989, in verband met de nodige reserveringen lang tevoren moest worden vastgesteld, was het samenvallen met enig sportevenement niet geheel op voorhand uit te sluiten.

1. Opening van de vergadering.

Voorzitter Nooy opende de vergadering met een bericht van verhindering. Door persoonlijke omstandigheden was mevr. L.Hendriks-Walraven deze avond gedwongen verstek te laten gaan.

In de terugblik op het afgelopen seizoen deelde hij mee, dat door de gemeente een houten deurpartij in de Nicolaaskapel is geplaatst. Een oude wens van de Valkhofvereniging is daarmee in vervulling gegaan. Het is een hoogst noodzakelijke voorziening.

Op 29 oktober 1988 vond in het cultureel centrum "De Lindenberg" een Valkhofforum plaats. Daar bleek dat de discussie rond een eventuele herbouw van de Valkhofburcht (of een deel ervan) springlevend was.

Op zondag 20 november 1988 vierde de Valkhofvereniging haar 10-jarig bestaan. Aan boord van het riviercruiseschip "Keizerstad" werd dit heuglijke feit luister bijgezet tijdens een door het bestuur georganiseerde informatiemarkt, waaraan deelnamen:

- de Koninklijke Woudenberg (restauratie van historische gebouwen);
- de uitgeverij Dekker en van de Vegt (boeken over oud Nijmegen);
- de Archeologische Werkgroep Nijmegen (resultaten van opgravingswerk);

- de heer A.Janssen (oude ansichten van Valkhof en omgeving);
- de Bond Heemschut (informatie over hun activiteiten).

De Valkhofvereniging zelf was vertegenwoordigd met een informatiestand en gaf, in een aparte zaal, dia's voorstellingen.

Dit extreem druk bezochte evenement was tevens de gelegenheid voor een primeur. De juist op tijd gereed gekomen maquette van het contourenplan (van de hand van Carlo Turlings) kon hier voor het eerst in al haar glorie worden aanschouwd. De maquette nodigt uit tot nabouw; in de schaal 1 op 1 wel te verstaan!

Aan het slot van het kalenderjaar heeft weer een "Kerstgebeuren" in de Nicolaaskapel plaatsgehad. Van 14 december t/m begin januari hadden de royaal bemeten figuren van de bekende Valkhof-kerstgroep weer een plaats gevonden in de Valkhofkapel. Als gevolg van het milde winterweer hebben maar liefst ruim 2500 mensen een bezoek gebracht aan "het Valkhof in kerststemming".

2. Het jaarverslag 1988

Het tweede agendapunt werd ingeluid met het verslag van de kascommissie 1988. De commissie, bestaande uit de heren Berenbroek en van den Boogaard, heeft na grondige controle van de financiële stukken penningmeester T.Verweij en daarmee het bestuur décharge verleend voor bovengenoemd boekjaar.

Voor het jaar 1989 moest een nieuwe kascommissie worden benoemd. De heren N.van Bakelen en A.van den Boogaard zijn bereid gevonden deze taak op zich te nemen.

In het financieel verslag gaf penningmeester I.Verweij aan, dat 1988 een zeer goed jaar is geweest. Ondanks de sterke baten bleef hij echter met beide benen op de grond door een voorzichtige begroting voor 1989 op te

stellen. De begroting van de lastenzijde is dusdanig opgesteld, dat het eerder mee dan tegen zal vallen. Dit lijkt een verstandige politiek, daar tegenvallers nu eenmaal onlosmakelijk zijn verbonden met het financiële beleid. Een voorbeeld hiervan was te zien in de vorm van de post "kosten tentoonstellingen en concerten". Aan de begrotingszijde stond 1400 gulden, terwijl de rekening ruim 450 gulden hoger uitkwam. Dit hogere bedrag werd volledig verklaard uit het feit dat het seizoen '88 uitermate lang is geweest in verband met de gunstige weersomstandigheden.

Het batig saldo bedroeg ruim 11.000 gulden. Daarbij moet in herinnering worden geroepen, dat de Valkhofvereniging geheel zonder subsidie werkt en daarmee een vrije positie inneemt ten opzichte van de overheden.

De heer de Bruin vroeg zich af wat de Valkhofstichting met het geld doet dat op haar rekening staat. Het antwoord luidde als volgt: de Stichting is alleen in het leven geroepen om fondswerving en eventuele bijdragen uit sponsoring mogelijk te maken. De gelden kunnen te allen tijde geheel aan de Vereniging beschikbaar worden gesteld. Om voor de leden wat meer licht te werpen op de gelden van de Stichting, zal haar balans in het vervolg worden toegevoegd aan het financiële verslag van de Vereniging.

Gezien de rooskleurige geldelijke situatie, stelt het bestuur voor de contributiebedragen andermaal te handhaven op f 20,00 en f 12,50 voor resp. de "gewone leden" en de "65-plussers" (vanaf het tweede contributiejaar). De vergadering stemt hier vervolgens volledig mee in.

Van de zijde van het secretariaat kon G.Hermans melden dat, afgaande op de inhoudelijke strekking van de ingekomen post, het Valkhof steeds meer bekend raakt bij de toeristische- en reis-organisaties.

Diverse landelijke instellingen zijn geïnteresseerd in zowel de toeristische- als in de historische gegevens van het Valkhof. Bij tal van organisaties staat het Valkhof inmiddels te boek als stedelijk attractiepunt.

Vorst maakte secretaris G.Hermans bekend dat er contacten zijn gelegd met een Duitse zustervereniging. Het gaat hierbij om de "Arbeitskreis Alt-Gmünd" uit Schäbisch-Gmünd, circa 40 km ten oosten van Stuttgart gelegen. Met deze vereniging zullen gegevens en ervaringen worden uitgewisseld. (Een delegatie van de Arbeitskreis heeft in de maand mei een studiebezoek aan Nijmegen en het Valkhof gebracht. GH).

Tenslotte is contact opgenomen met de Stichting HALT (Het ALternatief). Genoemde stichting houdt zich bezig met alternatieve straffen voor mensen die zich aan vandalisme schuldig hebben gemaakt. In het recente verleden zijn de informatiepanelen op het Valkhof meermaals besmeurd of bespoten. Onlangs hebben de eerste alternatief bestraffen zich aan het schoonmaken ervan gezet. Ten aanzien van de wijze waarop dit dient te geschieden zodat het beste resultaat wordt bereikt, heeft de technische commissie aanwijzingen gegeven aan de Stichting HALT.

3. Bestuursmutaties.

Het derde punt van de agenda betrof de bestuursmutaties. Maarten Dongelmans trad statutair af. In verband met zijn drukke werkzaamheden had hij zich niet herkiesbaar gesteld. Het bestuur stelde voor de heer Kruse zijn plaats te laten innemen. Op verzoek van de heer Maussen geeft de heer Kruse zijn motivatie weer. Kort samengevat stelt hij dat de Valkhofvereniging al jaren lang belangrijk werk verricht en dat je niet steeds dezelfde mensen de kar moet laten trekken. Onder applaus gaat de ver-

gadering akkoord met zijn benoeming.
Het bestuur van de Valkhofvereniging bestaat nu uit:

drs. J.M.T.Nooy, voorzitter
drs.ing. G.E.H.T.Hermans, secretaris
T.J. Verweij, penningmeester
mevr. L.M.Hendriks-Walraven
mr. P.J.A.M.Kruse

Binnen afzienbare tijd zal nog verandering komen in deze samenstelling. Penningmeester van het eerste uur Theo Verweij kondigt aan dat hij zich, onder meer om gezondheidsredenen, terug zal trekken.

Oud-bestuurslid Hein van Brienen gaat binnenkort verhuizen en zal daardoor aanzienlijk verder van het Valkhof komen te wonen, hetgeen meer reistijd met zich meebrengt. Daarnaast blijft hem in verband met andere belangstellingen en bijbehorende bezigheden minder tijd voor het door hem zo geliefde Valkhof. Het Valkhofbestuur laat deze mede-oprichters van de Valkhofvereniging uiteraard niet zonder meer gaan. Na een warm woord van dank voor de enorme inspanningen welke zij zich gedurende meer dan tien jaren hebben getroost, wordt hen door voorzitter Nooy, onder luide bijval van de aanwezigen, het jongste boek van dr.G.Pikkemaat aangeboden.

4. Mededelingen van redactie/commissies en vermelding van de ontplooiende activiteiten.

Hierin komt het geringe aantal redactieleden aan de orde. Er zijn op korte termijn enkele nieuwe redactiemedewerk(st)ers nodig. Het stemt hoopvol dat de eerste toezegging reeds in de pauze wordt gedaan.

In aanvulling op de reeds bij de opening van deze avond genoemde activiteiten, wordt melding gemaakt van de Theophano-bijeenkomst op 21 september 1988 in de Aula van de Katholieke Universiteit.

Voorts zijn weerstandsmetingen verricht op de Valk-

hofheuvel. De resultaten hiervan zijn van belang om de juiste ligging van de restanten van de burchtfunderingen in kaart te brengen. Daarmee komt de realisering van het contourenplan een stapje dichterbij. Ook zijn nieuwe, nauwkeuriger methoden voor grondonderzoek aangedragen.

De culturele uitwisselingen tussen Nijmegen en Pskov (de russische zusterstad) worden door het Valkhof en haar historie een extra dimensie gegeven. Op dat Valkhof zal overigens iets gaan veranderen. De Nicolaaskapel en de Barbarossaruïne (de Maartenskapel) zullen in de avonduren weer van buiten worden aangelicht. Daarmee komt een einde aan de periode waarin de Valkhofheuvel in de donkere uren van de dag een onheilspellend zwart gat leek.

5. Rondvraag

Als reactie op deze mededelingen stelt de heer van Loon, dat de Valkhofvereniging nu haar tanden moet laten zien in de richting van de gemeente Nijmegen. In zijn betoog maakt hij er gewag van dat het voor velen nu lang genoeg geduurd heeft en dat de burcht zo spoedig mogelijk moet worden herbouwd. Hij noemt enkele voorbeelden van plaatsen waar een soortgelijke herbouw heeft plaatsgehad en waarvan het resultaat een functionele bestemming heeft gekregen.

De heer A.Janssen reageert hierop met de verwachting dat de gemeente Nijmegen "nee" zal blijven zeggen tegen de herbowplannen, alle argumenten ten spijt.

De heer Geertsen meent dat de gemeente geen geld heeft voor een dergelijk prestige-object.

De heer Maussen vraagt of de Valkhofvereniging bezig is met het werven van fondsen om de herbouw te financieren. Indien de gemeente financieel buiten schot zou blijven, was daarmee een argument tegen de herbouw uit de wereld. In antwoord op deze vraag

wordt van bestuurszijde geopperd, dat in ons financieringsplan voor een eventuele herbouw nimmer is uitgegaan van een gemeentelijke bijdrage in financiële zin.

De heer van Loon stelt voor een groep te vormen die zich ten doel stelt om politiek Nijmegen "om" te krijgen voor de herbouwplannen.

Het Valkhofbestuur is voornemens binnenkort contact op te nemen met de Stichting Casinospelen. Deze stichting stelt jaarlijks een bedrag beschikbaar voor de toeristische ontwikkeling van de direkte omgeving van het casino. Als "buur" zal ons bestuur gaarne enkele suggesties voor de besteding van deze fondsen onder de aandacht van de genoemde stichting brengen.

Na de sluiting van de vergadering volgde een korte pauze.

Na de pauze werd door de heer I.A.J. Luijben een interessante lezing/dia-presentatie gehouden over het ontstaan van het Byzantijnse Rijk. De behandelde periode besloeg de tijd van het Romeinse Rijk tot en met het leven van Otto III, zoon van Keizerin Theophano. Hij leefde van 980 tot 1002.

G.Hermans,
secretaris

KASTEEL BATENBURG HERRIJST !!

(Maar de Valkhofburcht herbouwen is 'kitsch')

In 1794 werd het kasteel van Batenburg -nog steeds een begrip in de provinciale kastelenwereld - door brand grondig verwoest. Franse soldaten schoten op 26 oktober van dat jaar de burcht in de fik en het moet er enorm gebrand hebben. Wat resteerde was een vormloze, trieste ruïne.

Batenburg leefde 'met gemengde gevoelens', zoals dat heet, omtrent de ramp. Enerzijds was men treurig gestemd om het verlies van een zeer fraai, het stadje sierend kasteel; anderzijds herinnerden teveel Batenburgers zich de leefwijze van de kasteelheren en vooral hun grenzeloze minachting voor 'het gewone volk'. Toen ik, in Batenburg zijnde, gewag maakte van het verdriet, dat de Batenburgers gevoeld moeten hebben bij het zien van de ruïneuze resten van 'hun' kasteel, maakte een overbuurman van de ruïne bezwaar tegen het woord 'verdriet'. Er was, zo zei hij, zeker ook een vorm van leedvermaak aan de orde. Het kasteel, niet als gebouw, maar als residentie van de Heren, was gehaat onder het overgrote deel van de bevolking. En het 'tenondergaan' van dat nest van vaak mensonterende handelingen, zal weinig Batenburgers van toen gespeten hebben.

Minder dan twee jaar later was Nijmegen, was het Valkhof aan de beurt. Maar nu geen soldaten, geen schietrij en geen brand, maar weloverwogen sloopwerk, dat (de opbrengst van tufsteen) geld opleverde.

Wat zullen de Batenburgers toen grote ogen opgezet hebben. Even groot, of groter misschien, dan toen ik er kennis van kreeg dat het kasteel van Batenburg herbouwd gaat worden. Niet, zoals 'DE BRUG' liet weten, 'een versterking van de ruïne', maar een dege-

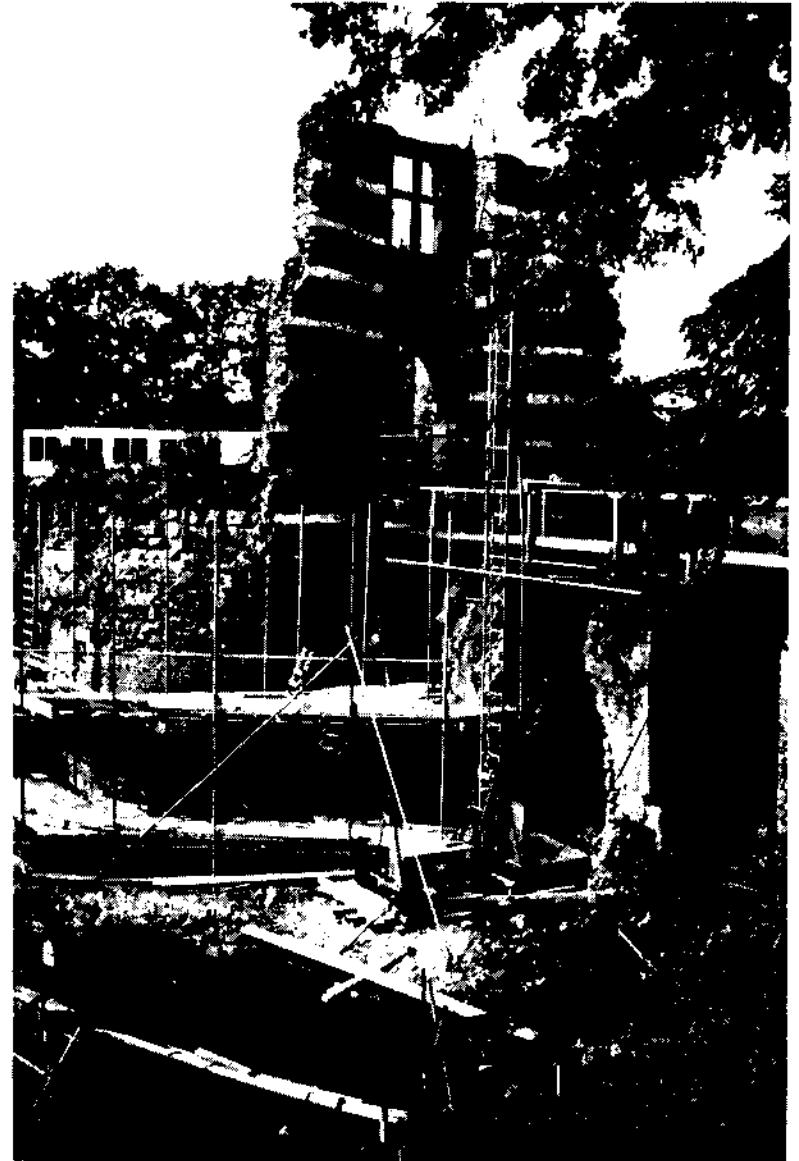
lijke aanzet tot volledige herbouw. En dat alles praktisch zonder tekeningen...

Wij, in Nijmegen, kennen vooroordelen als het gaat om de herbouw van onze burcht. Nog in het Septembernummer van 'Nijmeegs Katern', laat architect GertJan Moed ons weten dat 'de plannen met het Valkhof eerlijk gezegd kitsch zijn'. En; 'een reconstuctie van die oude burcht vind ik zinloos'. Dat is dan de mening van mijnheer Moed, een mening die helaas onderschreven wordt door een aantal mensen, dat de touwtjes in handen heeft.

Vraag is: hoe is dat allemaal in Batenburg gegaan? Een gesprek met de Heer Weijers van de gemeente Wychen leert dat er ook in Batenburg jaren-, wat zeg ik, eeuwenlang mensen geweest zijn (en er nog zijn) die herbouw van het kasteel 'onzin' noemden en 'geldverspilling' en... noem maar op! Maar er waren ook doorzetters gelukkig en die hebben gewonnen tenslotte. Met de restauratie is begonnen. Instanties -de gemeente Wychen voorop - hebben de handen ineens geslagen, alle contra-argumenten ontzenuwd en zijn aan het werk gegaan. Zeker, dat is allemaal niet eenvoudig geweest.

Wat er na de tweede wereldoorlog nog restte van het eens zo fraaie kasteel is overgedragen aan de 'Vrienden van de Geldersche Kastelen' en van daar uit zijn vele pogingen tot restauratie gedaan.

In de Gelderlander van 15 november 1969 werd een plan gelanceerd 'om te komen tot herstelwerkzaamheden aan het vervallen kasteel'. De kosten werden geraamd op anderhalf miljoen gulden. Drie jaar geleden werd dat plan (van architect H.Korswagen) weer opgenomen. De kosten zouden toen dertien miljoen gulden bedragen. Ook toen stond de ijskast wagenwijd open! Telkens weer ketste de zaak af. Geen geld, geen tekeningen, enfin de argumenten die in Nijmegen t.a.v. de burcht op het Valkhof nog steeds opgeld doen.

Kasteel Batenburg: het eerste metselwerk nabij de voormalige ophaalbrug.

Wycken kreeg vier miljoen (!) op tafel voor de restauratie van een kasteel, dat in een van de uit-
hoeken van de gemeente ligt. En wat de tekeningen
betreft: er waren kunstenaars in vroeger eeuwen, die
het kasteel vaak tot in details vereeuwigen.

=Zo ook in Nijmegen! Wie de tientallen, tot in byzon-
derheden uitgewerkte, tekeningen van Cornelis Pronk
bestudeert en die vergelijkt met het topografische werk
van andere kunstenaars de burcht betreffende, moet
toegeven dat we over een schat aan informatie beschik-
ken, van waaruit vakbekwame architecten bouwtekenin-
gen kunnen (re-)construeren. Sla er 'Het Valkhof te
Nijmegen', een uitgave in 1980 van Commanderie en Uni-
versiteit maar op na. Lees dan ook even het verhaal
over de maquette s, die niet duurzaam gemaakt konden
worden omdat het (weer) aan middelen ontbrak. Zoals
die (hoogstwaarschijnlijk) ook ontbraken toen Ir.J.J.
Weve zijn standaardwerk over 'De Valkhofburcht' klaar
had.=

Het is telkens weer, ook in Batenburg, een kwestie
van geld geweest. Idealisme was er wel, plannen ook,
maar 'wie zal dat betalen' was het gevleugelde lied!
In de gemeente Wycken heeft men de zaak geklaard.
Ten dele, akkoord, maar ik maak me sterk (en dat met
een klein beetje wetenschap vanuit de 'Vrienden van
de Geldersche Kastelen', dat wat nu ondernomen is,
niet meer zal ophouden totdat de herbouw van het kas-
teel voltooid zal zijn. Er zijn meer geldgevers dan Wy-
cken alleen. De provincie doet mee; de Rijksdienst
voor Monumentenzorg dito, het Europees Sociaal Fonds,
het Gewestelijk Arbeidsbureau en de stichting Gelder-
sche kastelen. Zijn die instanties niet te interesse-
ren voor de Valkhof-burcht??

=Kasteel Batenburg is o.a. een scholingsproject,
waarbij aan jonge bouwvakkers:

a) Zinvol werk geboden wordt en b) waarbij aan die

jongeren een degelijke vakopleiding terzake restau-
ratie van oude gebouwen gegeven wordt.=
Is dat samenspel in Nijmegen al geprobeerd?

Er zijn in Nijmegen 'een paar ernstige bezwaren', die
men van tijd tot tijd horen kan. Ten eerste:

De bodem van het Valkhof zou een dergelijk bouwwerk
niet (meer) kunnen dragen!

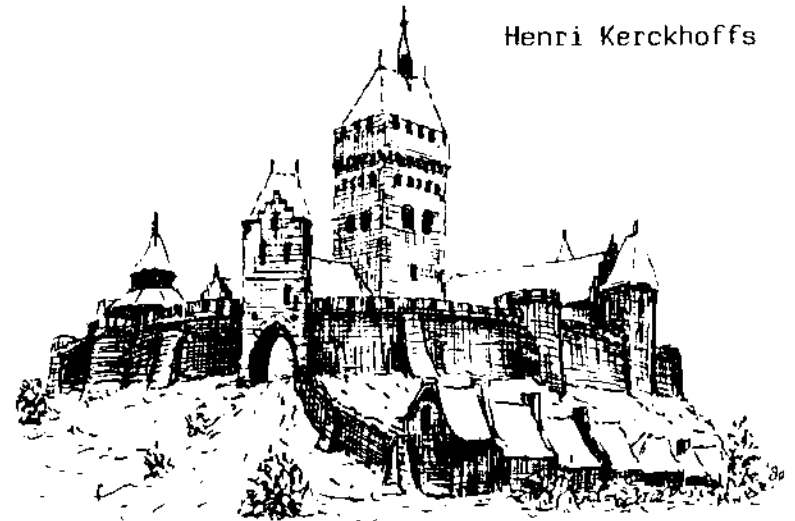
Als leek zet ik een vraagteken, maar tegelijk ben ik
van mening dat de vergevorderde bouw- en grondtech-
niek anno 1990 zóver gekomen is, dat een bezwaar van
een te lichte, te losse bodem niet meer doorslagge-
vend kan zijn.

Ten tweede: de exploitatie!

Is daar serieus over gedacht of verwerpt men sugges-
ties dienaangaande reeds bij voorbaat omdat een ver-
werving van het voormalig keizerlijk verblijf én de
commercie (ethisch?) niet te verantwoorden zou zijn.

Ik ga Batenburg op de voet volgen; als ik tijd van
leven heb, hoort U er van.

Henri Kerckhoffs

WEL HERBOUWD !!

Misschien moet ik mij nog dieper verdiepen in het leven van Johann Moritz von Nassau Siegen, maar wat ik nu over hem weet is:

a) dat zijn leven (1604-1679) niet dermate wereld beroerend geweest is, dat zijn grafmonument dáárom zou moeten worden herbouwd; en

b) dat ik nog nergens een woord van kritiek gehoord heb dat tendeerde in de richting van 'namaak antiek'. Waar hebben we het over? Over het Grabdenkmal, dat sinds veel meer dan mensenheugenis te vinden is in de bossen van Bergendael bij Kleef.

(Het is een groot, dik en prachtig uitgegeven boek, dat onder de titel 'Soweit der Erdkreis reicht' de herinnering aan de kleefse stadhouder Vorst Johann Moritz levend houdt.

De gemeente Kleef, samenwerkend met het Haus Koekoek gaf het boek in '79 uit, herdenkend de driehonderdste sterfdag van Johann Moritz. Uit alles- de lijst van geldschieters, het boek zelf én voor zover dat het monument betreft, respecteert voor het culturele erfgoed.)

Met m'n vader ben ik, pakweg een halve eeuw geleden, bij dat monument in Bergendael geweest. In mijn herinnering was het een toch boeiende ruïne.

Toen al en oorlogshandelingen ('40-'45) hebben de totale vernietiging zeer nabij gebracht.

Maar...Kleef, gestimuleerd door burgervader Richard van de Loo en enthousiast gemaakt door velen, ook van over de grens, uiteraard ook uit Nijmegen, hebben de plannen van de voortvarende burgemeester naar realisering geholpen.

In '78 ving de herbouw aan, waarbij gebruik gemaakt werd van oude tekeningen vooral (en van ter plekke nog aanwezige restanten uit steen) en een jaar la-

ter was het monument weer een echte bezienswaardigheid.

Interessant is te weten dat de Nijmeegse Ijzergieterij, destijds nog onder directie van Huub Salemink, de prachtige meer dan één meter grote vazen heeft gegoten, die de zuilen, zestien in totaal, ter weerszijde van de tombe sieren. Een stuk vakmanschap van grote klasse!

Het gaat hier om een echt 'Denkmal' geen grafsteen, geen tombe. Het is geen klein monument, maar driehonderd-meter lang, vijfenzeventig meter breed en twee-metertwintig hoog.

En dan is er het middelpunt van het halfcirkelig geheel: de sarcophaag.

Het monument is te vinden in wat Hans Peter Hilger voornoemd boek noemt 'eingebettet in ein abgelegenes Waldtal...'

Anders dus als in Nijmegen, waar het zoveel betekenisvoller en zoveel ouder monument, dat 'Valkhofburcht' heet, herbouwd zou kunnen worden in het hart van de stad.

Het toch betrekkelijk eenvoudige Grabmonument in een afgelegen deel van een bos, trekt bezoekers, overal vandaan!

Ik noteer dat maar, meer niet.

Henri Kerckhoffs

DE WIJENBURG TE ECHELD

Deel 6 Kastelen in het kwartier van Nijmegen.

Het oudste gedeelte van het huis, een rechtehoek van 6.5x 8m. buitenwerks, is vermoedelijk omstreeks 1300 gedateerd.

Reeds in 1271 stond hier een versterkt huis, dat door huwelijk van de jonkvrouwe van Echteld in handen kwam van Jordaen van Wijhe welk geslacht 500 jaar het kasteel zou bewonen.

Eind veertiende begin vijftiende eeuw is het huis uitgebreid, de fundering werd uitgediept en de noordwestelijke muur van het oudste gedeelte werd verzaard. Tevens werd het kasteel uitgebreid met een vleugel langs de zuidzijde van de binnenplaats, zodat het geheel een L-vorm kreeg.

Rond 1500 werd het gehele blok rond de binnenplaats tot één verdieping hoogte volgebouwd. In die zestiende eeuw kreeg het kasteel z'n definitieve vorm en werd het huis versierd met mergelstenen banden en blokken. Er kwam één grote zaal, die echter twee eeuwen later aan de dan geldende wooneisen weer zal worden aangepast.

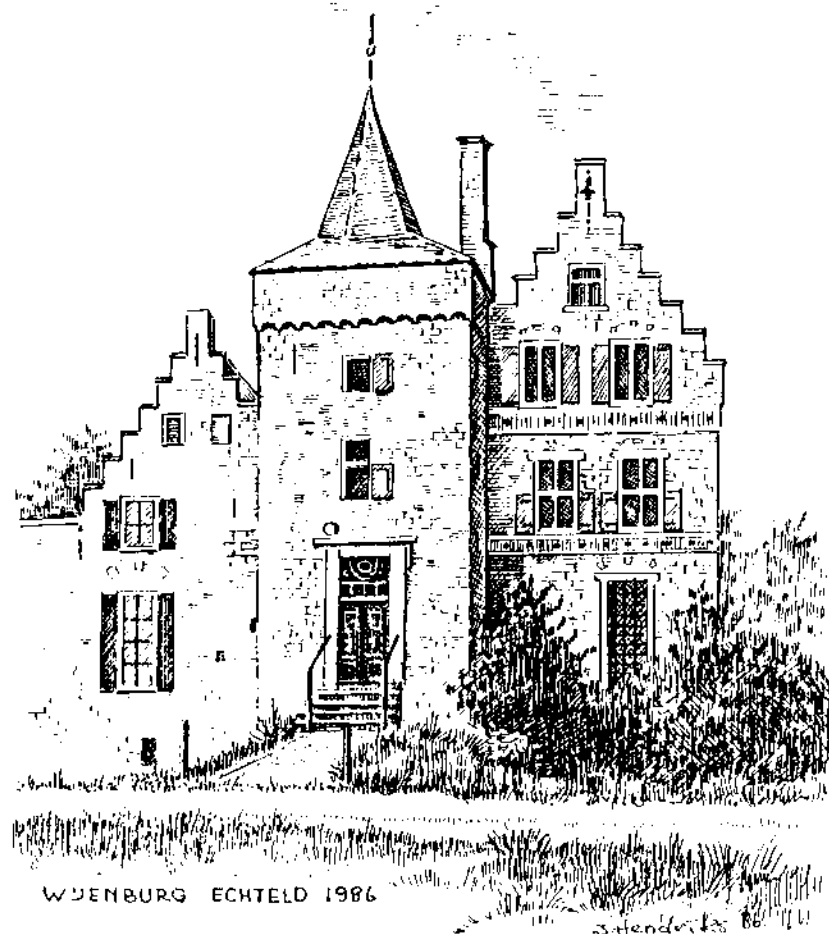
Als de familie van Wassenaer in 1751 eigenaar wordt volgen er nog diverse verbouwingen.

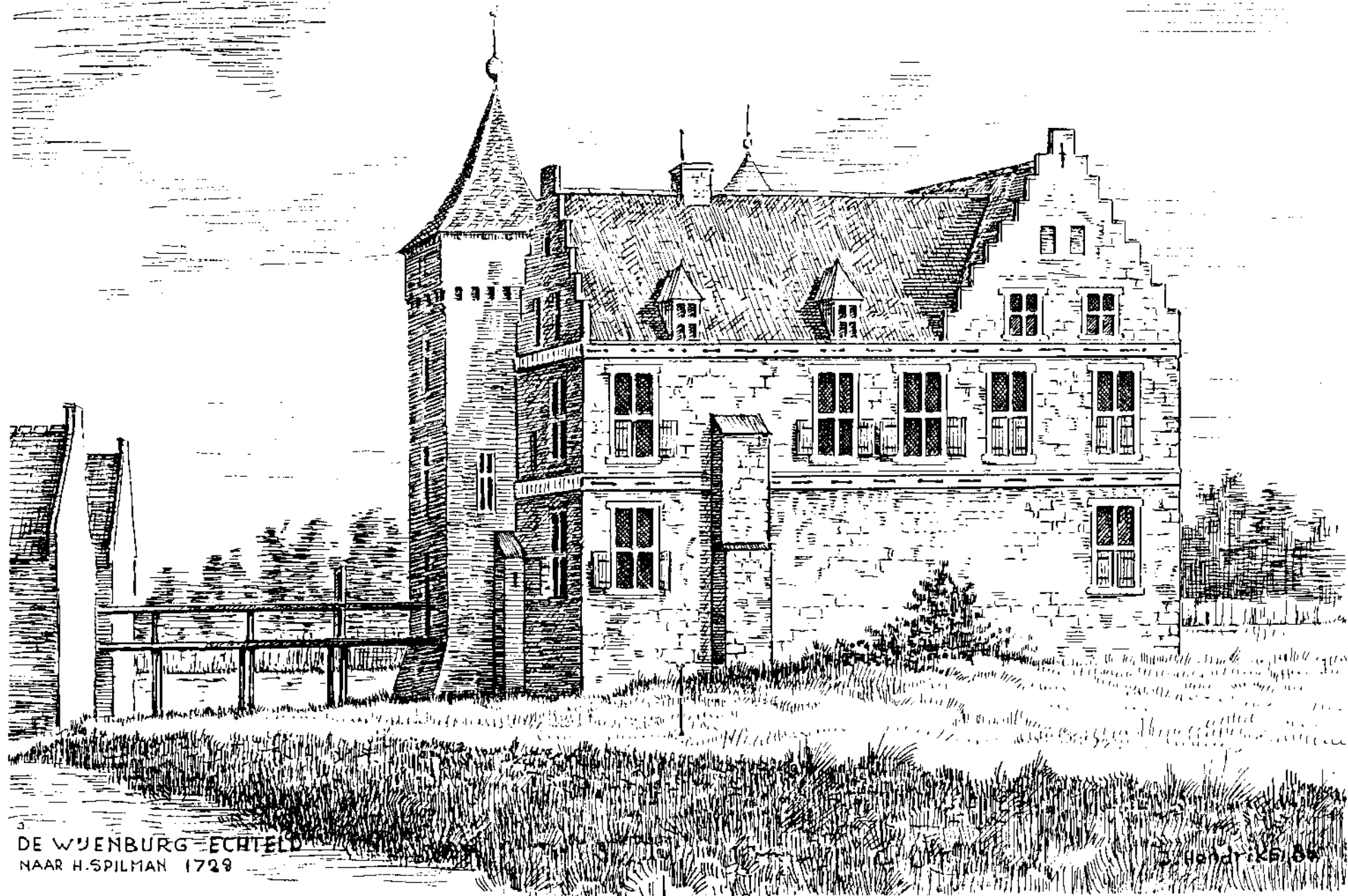
De familie van Balveren wordt in 1817 de bezitter, maar moet het in 1928 laten veilen, het wordt dan gekocht door B.F. baron Verschuer

die het in 1956 schenkt aan de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen.

Louk Hendriks

Bron: Middeleeuwse kastelen van Gelderland.
F.M.Eliëns en J. Harenberg.

DE WIENBURG ECHTEL
NAAR H. SPILMAN 1729

3. Honor. 25. 80

DE ABDIJ VAN NIJVEL

Op de prachtige huwelijksorkonde die in 972 plechtig aan de nog jonge Keizerin Theophano werd overhandigd komt o.m. de Abdij van Nijvel voor als haar toekomstig bezit. Dit klooster had toen reeds een lange indrukwekkende historie achter zich.

Het ontstond ongeveer in het jaar 650 in een keizerlijk domein tijdens de regering van de Frankische Koning Dagobert. Na de dood van een Hofmeier, Pepijn de Oude, werd het door zijn vrouw, Ida van Aquitanie gesticht en hun jongste dochter Gertrude werd er Abdis. Deze kloostergemeenschappen waren bedoeld om in de barbaarse toestanden van een nog primitief levende bevolking wat beschaving en het Christendom te brengen

Gertrude, opgevoed aan een koningshof, was van huis uit bekend met de armzalige manier van leven waarin de lijfeigenen moesten zien rond te komen. Al jong probeert zij zieken en noodlijdenden wat verlichting te brengen. Later als Abdis weet zij vanuit haar overtuiging de 'rijken' wakker te schudden en tot het inzicht te brengen, dat een Christen nooit zijn ogen mag sluiten bij het zien van de miserabele toestanden waarin 'armen' leven.

Zelf het voorbeeld gevende besteed zij het grootste deel van haar dagen aan hulp en verzorging en wordt zo tijdens haar leven al een legende.

Na haar dood wordt zij in de Abdijkerk begraven, maar blijft bij de bevolking als een heilige voortleven. Vanuit verre streken komen mensen haar graf bezoeken en men moet zelfs de kerk vergroten om de aantallen pelgrims te kunnen herbergen.

Onder het bestuur van Karel de Grote, een afstammeling van Hofmeier Pepijn, worden kloosterregels van

van Benediktus gebruikelijk en ontstaat een 'Benedictinessen-abdij'. De abdisen in die tijd worden vaak Prinsessen genoemd en zijn dan ook meest van Vorstelijke afkomst. Vanwege de behoorlijke inkomsten uit de zich snel ontwikkelende landbouwgebieden in de omgeving, werden abdijen dikwijls geschonken aan Keizerlijke familie-leden.

In de achtste eeuw wordt de eerste vrouw van Keizer Karel, Himeltrude, in de abdijkerk begraven.

In 972 krijgt Keizerin Theophano het keizerlijk domein met de abdij als haar bezit.

Opnieuw wordt de kerk nu vergroot en ontstaat een machtige westgevel die heden nog is te zien en sterk doet denken aan de Pantaleonskerk in Keulen.

Pas in het jaar 1220 wordt Gertrude bij pauselijk besluit heilig verklaard en zo tot in verre landen bekend. Ook Nijmegen bezit na die tijd een Gertrudeskerk waarvan de resten verscholen in de oude stadswal bij de Belvédère nu nog zijn te zien.

In 1298 worden de stoffelijke resten van Gertrude in een prachtige schrijn gelegd, die een voorname plaats krijgt in het oostkoor van de kerk.

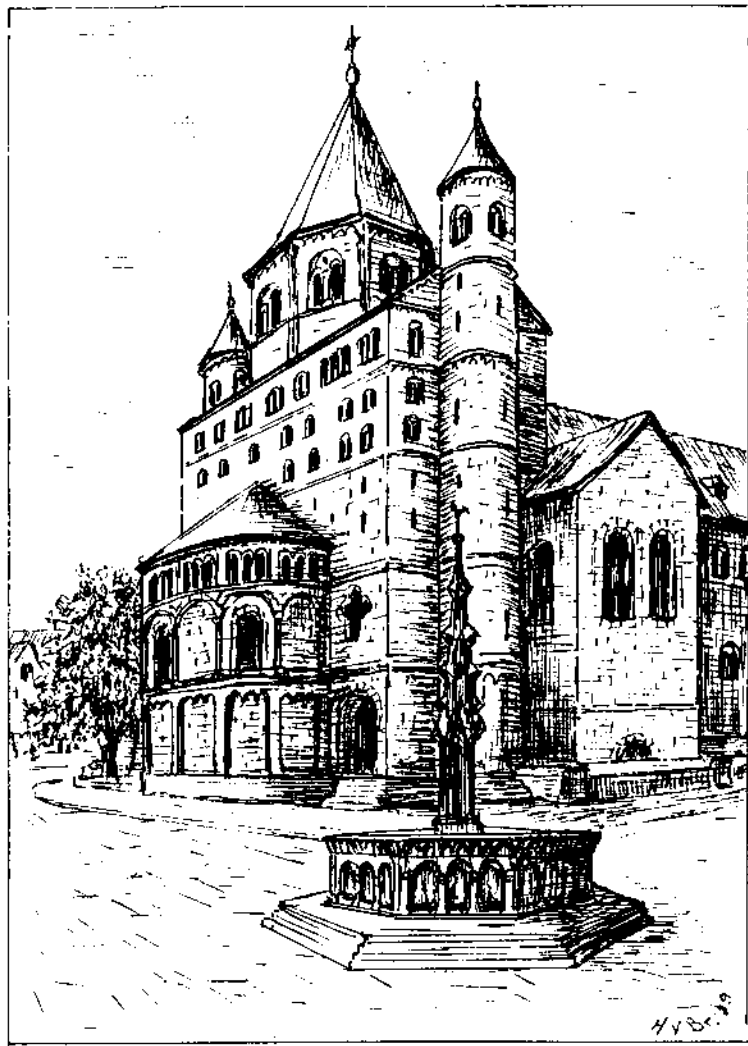
Vele verbouwingen, 'eigentijdse' aanpassingen en versieringen, vernevelden vanaf die tijd steeds meer de oorspronkelijke romaanse bouwstijl.

In 1798 wordt de abdij gesloten en grotendeels afgebroken. Gelukkig blijft door allerlei oorzaken de kerk gespaard.

In 1940, tijdens de tweede wereldoorlog, wordt bij een hevig bombardement de kerk en omgeving verwoest, ook de kostbare schrijn van Gertrude.

In 1971 begint men moedig met een volledige herbouw. Na overleg, ook de omwonende bevolking werd geraadpleegd, werd besloten, het gebouw zoveel mogelijk in de vroegere romaanse stijl terug te brengen.

Wat aan kunstwerken nog hersteld kon worden bleef be-

De Sint Gertrude-abbijkerk in Nijvel na de volledige herbouw. (Voltooid 1984)

waard. Er kwam een nieuwe Gertrude-schrijn die weer op een voorname plaats in het oostkoor is te zien. In 1984 werd alles voltooid en was Nijvel een monument rijker waarbij een geweldige historie was zichtbaar geworden. Sindsdien komen hier duizenden bezoekers, zij zijn het levende bewijs dat ook de reconstructie van een gebouw grote waarde heeft en dat de 'lef'en 'moed' om tot een herbouw te komen een deel van de geschiedenis wordt!

Wat de kerk zelf betreft, men heeft bij de bouw zoveel mogelijk oude steensoorten gebruikt, zodat vooral aan de buitenkant de verschillende bouwperioden duidelijk zichtbaar werden.

De indrukwekkende westgevel prijkt weer in zijn vroegere vorm. Ook het interieur ervan, met onder meer de beroemde Keizerszaal, is fraai hersteld.

In het middenschip van de Abdijkerk kwamen de gewelven niet terug, maar werden vervangen door vroegromaanse zolderingen. Ook de crypte werd hersteld en restanten van de vroegere kerkgebouwen werden uitgegraven en kunnen nu bekeken worden.

Merkwaardig is de houten gotische wagen uit de vijftiende eeuw die in de kerk staat opgesteld. Eens per jaar wordt hier de schrijn van Gertrude opgeplaatst, om daarna een twaalf kilometer lange ommeegang rond de stad te gaan begeleiden door een grote menigte pelgrims. In 1986 werd hier de 710e ommeegang van Nijvel plechtig gevierd.

De totale restauratie van de Abdijkerk is beslist geslaagd te noemen; komende generaties zullen dankbaar zijn dit meesterwerk te kunnen zien.

Als U de Gertrudekerk van Nijvel bezoekt, denk dan een ogenblik aan de jonge Theophano die duizend jaar geleden plechtig hier werd binnen geleid nadat de Abdij haar door keizer Otto II was geschonken.

Hein van Brienem

LEZING OVER DE NICOLAASKAPEL

Op 28 juni j.l. gaf dr. A.Mekking in het Kolpinghuis een lezing over de bouwkundige aspecten van de Nicolaaskapel op het Valkhof. Hij gaf hierin zijn visie op de ouderdom van deze kapel, welke hij aan de hand van diverse voorbeelden dateerde rond 1048. Hij zag daarbij de verwoesting van de palts in het jaar 1047 als aanleiding voor de bouw van de kapel.

Aan de hand van een aantal dia's liet hij zien hoe onder andere Utrecht veel vergelijkingsmateriaal bood. Zijn vergelijking met de oudste kerk van Lotharingen, de St. Nicolas de Mouche, een achtkantige kerk te Luik, was goed voor een aardige theorie die toch wel enkele vraagtekens bij mij opriep.

Echter, zijn vergelijking met de kort geleden gevonden kapel die aan de Hagia Sophia te Konstantinopel gebouwd was en dezelfde vorm heeft als onze Valkhofkapel, sprak mij meer aan. De kapel behoorde in de 9e eeuw tot het keizerlijk complex en moet dus door de latere Keizerin Theophano gekend zijn.

Aan de redactie is toegezegd, dat de tekst van de lezing in zijn geheel beschikbaar komt voor plaatsing in Valkhofnieuws. Zodra de tekst in ons bezit is, komen wij hier uitgebreid op terug.

L.Hendriks

GEDULD OVERWINT ALLES!!

Vorig jaar ontving de Valkhofvereniging een officieel schrijven van gemeentelijke zijde waarin vermeld werd dat het Valkhofpark niet meer voor (grootschalige) evenementen gebruikt zou worden; men meende zo aan onze bezwaren tegemoet te komen.

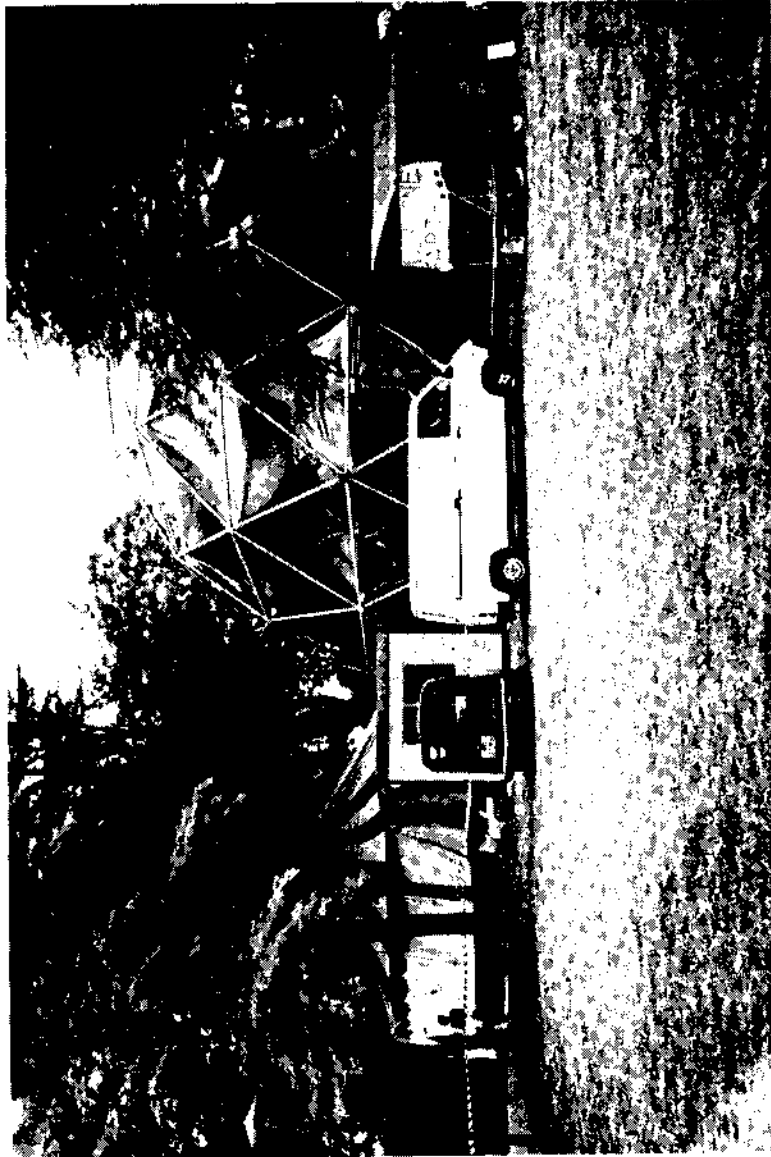
Helaas; ook ambtelijke toezeggingen zijn vaak voor allerlei uitleggingen vatbaar! In Juli maar ook in September prijkten in het park weer enorme circustenten, er werd gevierd, er werd gedronken maar vooral werd er een reuze kabaal gemaakt, zo geweldig dat de Valkhofkapel veelal 'smiddags gesloten moest worden omdat toezichthouders en bezoekers elkaar niet meer konden verstaan!

Het ontzagwekkende restant aan drinkbekertjes dat na het spektakel achterbleef, was werkelijk indrukwekkend!! De reacties van toeristen die de kapel bezochten waren gevuld met verbazing en ergernis. De fraaiste kwam van een 12 jarige Nijmeegse jongen in verhaalvorm, dit kunnen wij U eenvoudig niet onthouden en zullen het dan ook geheel ter lezing aan U voorleggen.

Nu heb ik als kind al van mijn ouders geleerd, dat de ambtelijke molens zeer langzaam draaien! Het is dus best mogelijk dat het besluit van het stadhuis, Metterswane nog niet heeft bereikt en wij na één jaar dus nog even wat geduld moeten hebben! Het kan misschien wel zes en dertig maanden duren, want ook het drie jaar geleden ontvangen document, over het terugbrengen van de oude burchtfragmenten is nog steeds niet nagekomen!

Mensen, geduld is een zeer schone deugd! Wat zegt het spreekwoord ook weer? O ja, geduld overwint alles!!

Hein van Brienen

EN NIJMEGEN KREEG VEEL MEER TOERISTEN!

In Nijmegen staat een kapel op het Valkhof die is gewijd aan de heilige Heer Nikolaas.

Dat kerkje is er neergezet in opdracht van Keizerin Theophano omdat zij veilig met haar onderweg geboren kindje (later keizer Otto III) op het Valkhof was aangekomen. Over dit kapelletje dat er heden nog staat gaat dit verhaal.

Zo kwam in deze tijd, de twintigste eeuw dus, hier een hoge heer, hij wandelde met zijn dochter Zerlina de stad binnen en kwamen dus ook op het Valkhof verzeild. Ze waren de Valkhofsebrug bij het Kelfkensbos nog niet af of Pa struikelde over een bierglas. Vier meter verder over een afgedankt limonadeblikje! Hij keek verergerd voor zich uit en ziet dan dat hij een verwaarloosd park is binnengestapt.

Grasvelden vertrapt, verdorde struiken, bomen verwilderd en een kapel die staat te springen op een restauratie-beurt en een behandeling tegen zure regen. De heer zegt:

'Weet jij Zerlina waar al die troep vandaan komt?'

Ja, met de vierdaagse is hier uitbundig feestgevierd en in September is dat nog eens dunnetjes overgedaan!'

'Dat kan toch niet, al weken geleden en nu nog sporen van het feest?'

'Toch waar, de gemeente zorgde slecht voor de historie! Ze weigeren echt een plan van meer dan vijftig jaar oud uit te voeren.'

'Wat voor een plan mag dan dat wel zijn?'

'De herbouw van het Valkhof.'

'Maar als dat plan al meer dan vijftig jaar oud is moet het toch wel uitgevoerd zijn?'

'Nee daarom zei ik ook dat Nijmegen niets om zijn historie geeft!'...

Ik heb U nog niet verteld dat Zerlina een man zocht om mee te trouwen. Die vond ze echter op het Valkhof.

De hoge heer liet het pril geluk even alleen en wandelde een zestig meter verder. Hij struikelde slechts zeven keer, toen stond hij voor de kapel. Die zag er romantisch uit maar helaas vervallen door de zure regen.

De hoge heer besluit naar binnen te gaan, hij komt in gesprek met een gids.

Ze hadden het over de situatie waarin het park verkeerde, wat Zerlina vertelde blijkt nu zachtjes te zijn uitgedrukt!

Ze waren vroeger zelfs van plan geweest om van het park een parkeerterrein te maken, tot verbazing van de hoge heer. Maar die kreeg heel veel belangstelling voor de maquette (dat is een model van de burcht) en hij gaf het advies: "Ik wil die maquette kopen voor de prijs van de burcht. Niet omdat ik het voor een maquette over heb, maar gewoon als gebaar. Ik neem de maquette en jullie krijgen de burcht!"

Het Valkhofpark stond vanaf die tijd niet meer leeg.

De burcht stond weer waar ie thuis hoorde en de mensen kregen belangstelling.

Er kwam veel bezoek om te kijken hoe alles er uit zag en Nijmegen kreeg veel meer toeristen!

Ampère Franken 12 jaar oud.

(Ik hoop niet dat een van mijn voorvaderen, Meester Franken was, omdat die de stadspoorten heeft laten afbreken!)

Commentaar overbodig!

HET HORLOGE VAN NAPOLEON

Iedereen in de Ridderstraat weet waar het meisje met de vier peuters iedere morgen heen wandelen. Hoe oud zal ze zijn, misschien vijftien? Hooguit zestien jaar! De grootste van de kleuters draagt altijd een mandje, waarin vier keurig dichtgevouwen papieren 'halfpondzakjes' met inhoud staan.

Hand in hand gaat dit kleine gezelschap naar het bekende Valkhofpark. Bij de ronde kapel zijn werkzaamheden aan de gang en het terrein er omheen is met paaltjes en draad afgezet. Maar het groepje gaat de afscheiding gewoon binnen en blijft pas voor de ingangspoort van de kapel staan.

Freek..!' Roept het meisje. Na enkele seconden komt uit het duistere gebouw een jongeman tevoorschijn; er wordt even gepraat, hij haalt een netje uit zijn broekzak, de zakjes worden er in overgezet en het meisje krijgt een puntzakje waar duidelijk geld in zit retour. Onderhand wordt uit de kapel geroepen: 'Hé, Barbarossa, werreke' !!! Snel geeft het meisje de jongen nog een kusje, waarna het groepje de terugweg begint.

Wat is hier loos ? Wat speelt zich hier af in 1895 ? We zullen op deze zonnige Woensdagmorgen dit zaakje eens nader bekijken!

Het is een aangename dag vandaag, hier op het Valkhof zingen de vogels hun zomerliederen met als enige begeleiding de in de verte voorbijhobbende karren en het stappen van hun trekpaarden. Oooo, nu even de oren dicht houden; daar komt de stoomtram knersende vanuit de Hertogstraat het Kelfkensbos opdraaien om daarna met luide fluitkreten zijn rit naar Beek te beginnen! Zo.., het stomende geluid ebt al weg en

daar is dan het groepje waarop we wachten! Als geruststelling, het mandje met de zakjes is van de partij, en ze lopen weer naar de kapel!

Maar deze keer hoeft het meisje niet te roepen want de jongeman is buiten en achter de kapel aan het werk waar een kuil dicht wordt gegooid. Dus, vanaf nu loopt alles niet meer zoals gebruikelijk. Trouwens Freek lijkt wat opgewonden vanmorgen, zijn gezichtskleur is beslist meer rood als anders en past nu erg goed bij dezelfde haarglans! Hij zegt zacht:

'Betje.. , er is vanmorgen iets raars gebeurd..'

(Aha, het meisje heet dus Betje!)

'Betje, ik heb daarnet bij het scheppen een gouden horloge gevonden..! Ik denk dat het nog van Napoleon is..!' Hij plukt zenuwachtig aan zijn beginnende eveneens rode baardharen.

'Napoleon..? Wie is dat? vraagt Betje, zij heeft maar enkele schooljaren gehad en werkt al sinds haar dertiende bij de kruidenier in de Ridderstraat als een dienstmeisje.

'Napoleon, dat was een keizer uit Frankrijk, maar geen goeie' antwoordt Freek die duidelijk meer informatie heeft gehad. 'Kijk hier..' Hij haalt inderdaad een gouden horloge te voorschijn, 'Hier staat duidelijk NAP.. dat moet volgens mij Napoleon zijn..!'

Het schoongeveegde uurwerk glinstert in de zon.

'Heb je het al aan de anderen verteld?'

'Niks, die mispunten zeker, die me altijd pesten met mijn rode haren..nee, ik wilde het jou als eerste laten zien en neem het dan mooi mee naar Beek, we gaan toch vannacht met de koffie de grens over, wie weet wat ik er daar voor kan krijgen.' (Dat weten we dus nu ook, Freek woont in Beek en heeft een winstgevend bijbaantje!)

'Jamaar..' zegt Betje, 'Dat kun je toch zomaar niet doen, stel je voor dat ze jou pakken...' Nog voor

ze de zin kan afmaken, schrikken ze van de steeds harder wordende stemmen binnen in de kapel,.. er is daar duidelijk 'iets' gebeurd! En terwijl Betje met haar grote blauwe ogen haar vriend aanstaart, komt iemand naar buiten hollen en roept; 'Freek..kom 's kijken..we hebben 'wat' van karel de Grote gevonden..!!' Dan ziet hij het horloge in de handen van Freek; 'Hoe kom je daar aan? Hoe laat is het?'

Freek kijkt geschrokken naar het uurwerk en zegt dan langzaam: 'Het staat optien over half twaalf...' Hij voelt zich duidelijk ontdekt, maar de collega's hebben andere emoties, er komen meer opgewonden kerels naar buiten die roepen; 'Kom kijken, naar wat we ontdekt hebben!!'

Alles, ook Betje en de kleuters gaan de kapel binnen en vinden daar drukpratende zoekers, die ongeveer een halve meter onder de tegels, resten van een zeer oude vloer vonden.. Nu ziet Betje voor de eerste keer ook de 'Baas' van Freek in eigen persoon; de 'Weledele zeer gestreng Heer C.Plath. Hij is een duitser dat hoort ze als grensbewoonster direkt. 'Wie spät war es genau?' Vraagt die indrukwekkende mijnheer Plath aan zijn medewerkers. Freek die denkt dat alles ontdekt is en dat de vraag aan hem werd gericht zegt terwijl hij het horloge laat zien: 'Het staat echt op tien over half twaalf!'

De ogen van Mijnheer Plath worden twee keer zo groot en zegt stom verbaasd:

Hoe kom jij aan dat horloge van mij ?..'

'Gevonden in het zand buiten, toen ik daarnet met die kuil bezig was..', en Freek geeft trillende het horloge aan zijn gestreng Baas.

'Jongen, dat is geweldig! Nou ben ik dat ding een week kwijt en jij komt het me zomaar terugbrengen..' Hoofdschuddende gaat hij dan verder; ' Zie je, het

is nog een erfstuk van mijn grootvader; hier staan de voorletters; NAP, Nicolaas Albertus Plath. Dit moet vorige week bij het graafwerk buiten de kapel uit mijn vestzak gegleden zijn..Kijk hier heb ik het kettinkje, het ringetje is doorgesleten...Freek, jongen, hiervoor zal ik je belonen!'

Nu komt bij Freek het zelfvertrouwen terug, hij zegt moedig:

'Ik dacht dat het een horloge van Napoleon was toen ik die letters zag!'

Algemene vrolijkheid. Een van zijn medewerkers merkt nog op:

'Toen wij daarnet die vloer vonden was het net als op dit horloge ook tien voor half twaalf.'

'Merkwaardig..' zegt Plath terwijl hij een greep uit zijn leren portemonnaie bij Freek in de hand drukt en vraagt vriendelijk verder:

'En wie ben jij meisje?' Ondanks zijn'hoge geleerdheid' is hij nooit zijn 'gewone menselijkheid' verloren.

'Ik ben Betje, Mijnheer, ja eigenlijk heet ik Beatrix net als mijn moeder maar die noemen ze ook altijd Betje! Ik ben dienstmeisje bij de kruidenier op de Ridderstraat en ik ben een vriendin van Freek. Ik kwam hem daarnet de boodschappen brengen..' (Zo, dat is dus een volledige informatie.)

De historiekenner Plath heeft al veel ontdekkingen meegemaakt in zijn leven, maar dit loopt wel de spui-gaten uit! Hij wordt er vrolijk van en roept:

'Jongens, niet te geloven! Hierstaat onze Barbarossa met zijn toekomstige bruid Beatrix; hij brengt mijn verloren erfstuk terug; en wij vinden intussen de tegels waar misschien Karel de Grote nog op heeft gelopen! En dat allemaal, tien over half twaalf! Dat gaan we vieren! We stoppen voorlopig met dit werk tot het stadsbestuur hier de resultaten heeft bekeken!' Dan bukt hij zich neemt een deel van een romein-

se dakpan uit het naarboven gekomen puin; 'Hier zullen wij het horloge met de tijd ingraven en dan buiten aan het gebouw bij de vindplaats als herinnering inmetselen!

Betje snapt er allang niets meer van, maar is wel erg blij dat alles zo gelopen is en dat haar 'Barbarossa' weer zelfverzekerd kan rondlopen!

Even later stappen hij en zij, ieder hand in hand met twee kleuters de Ridderstraat binnen want Freek is als klant bij de kruidenier natuurlijk geen onbekende! 'Ik ga mee naar jouw baas en koop in de winkel extra koffie voor al het geld dat ik straks gekregen heb. Je weet we gaan vannacht de grens over en als alles goed gaat heb ik morgen het dubbele en koop ik voor jou een mooi armbandje! Aan de binnenkant laat ik zetten:

'Van Barbarossa voor Beatrix'

'Wat zeg je me nou? Ik dacht dat Barbarossa jouw scheldnaam was?'

'Dat is ook zo.', legt Freek uit; 'Barbarossa was een keizer die eigenlijk Frederik heette maar om zijn rode haren noemden ze hem 'Roodbaard', daarom pesten ze mij er altijd mee, ik ben ook rood. Nou en zijn vrouw heette toevallig ook Beatrix..'

'Hoe weet je dat allemaal?'

'Och we kletsen veel onder het werk, zie je, zo leer je elke keer weer wat bij!'

'O, nou snap ik alles, maar jongen, jij hebt geluk gehad met dat horloge..'

'Betje luister nou 's, een ezel stoot zich geen twee keer aan eenzelfde steen. Dat hele horloge kan mij geen barst meer schelen! Als ik jou zie weet ik al precies hoe laat het is! Ik heb geen ander meer nodig, want jij bent als enige voor mij 'het horloge van Napoleon'!

(En dit horloge is nog altijd te zien in de z.o. muur van de Valkhofkapel!)

UIT DE LEDENADMINISTRATIE

Een historische plaats als het Valkhof boeit de mensen steeds weer. Velen wensen na een bezoek geïnformeerd te blijven worden over de geschiedenis én de toekomst van deze bijzondere plek. Onlangs hebben zich als nieuwe leden van de Valkhofvereniging laten inschrijven:

Hesselbach	Mill
Kregting	Nijmegen
Gerdes-van Scheijndel	Ruurlo
van Griensven	Malden
Duim-Meyer	Nijmegen
Bron	Nijmegen
van Grondelle	Nijmegen
Laurens	Ewijk
Schaareman	Nijmegen
Vissers	Nijmegen
Krol-van Urk	Nijmegen
de Beer	Nijmegen
Arink	Amersfoort
Wernink	Eindhoven
Rooyakkers	Nijmegen
Wijnbergen	Oss
Reitsma	Amsterdam
Janssen	Nijmegen
Ebbelink	Ridderkerk
Paes-Damen	Nijmegen

G.Hermans,
ledenadministratie